

поэтических в частности, рассмотрены способы определения тональности художественного произведения с позиций литературоведения, языкознания, а именно в рамках функционально-стилистического и коммуникативно-прагматического подходов, а также с позиций когнитивной лингвистики и когнитивной поэтики. Установлено, что именно лингвокогнитивный подход к анализу тональности поэтических произведений является наиболее продуктивным, так как он позволяет рассматривать поэтический текст с точки зрения триединства автор – текст – читатель. Утверждается, что определение вида тональности того или другого стихотворения является возможным благодаря прототипичному прочтению.

Ключевые слова: тональность, прототипическое прочтение, когнитивный аспект интерпретации, эмоциональный резонанс, концептуализация.

УДК 811.133.1'36 (045)

Наталія Підгірна
(Київ)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНТАКСИЧНОЇ КОМПРЕСІЇ У СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті визначаються методи та прийоми вивчення засобів синтаксичної компресії у сучасному художньому тексті. Окреслюється, що лише комплексний підхід, що проявляється в одночасному дослідженні структурних та комунікативних характеристик компресивів, уможливує різноаспектне висвітлення особливостей засобів синтаксичної компресії у сучасному художньому тексті, відзначено, що вивчення синтаксичної компресії у структурно-семантичному аспекті є дуже перспективним, і пояснюється це тим, що у такому випадку компресивна конструкція розуміється як багатовимірною синтаксичною одиницею і передбачається не тільки диференція аспектів дослідження, але й інтеграція.

Ключові слова: синтаксична компресія, методи та принципи, структурно-семантичний аспект, комунікативно-прагматичний підхід, художній текст.

Методика лінгвістичного аналізу – це правила та послідовність лінгвістичних прийомів, методів, що тісно пов'язані з аспектами наукового дослідження. Ефективність та успішність будь-якої лінгвістичної розвідки, достовірність та доведеність результатів дослідження залежить насамперед від правильного вибору методів, що є висхідним етапом наукової роботи. Питання про те, яким способом вивчати мовний матеріал, з чого почати дослідження, які етапи потрібно пройти, який об'єм матеріалу опрацювати, які аспекти, властивості та характеристики об'єкта слід проаналізувати завжди виникають на самому початку дослідження [13, с. 4]. Загалом, підбір методів та визначення методології відбувається відповідно до обраної мети та дослідницьких завдань. **Метою** ж нашого дослідження є виявлення особливостей синтаксичної компресії у структурно-семантичному та комунікативно-прагматичному аспектах. Ми, прагнучи різносторонньо розглянути явище синтаксичної компресії та адекватно окреслити комунікативно-прагматичні й структурно-семантичні рамки його функціонування у мовленні, опинилися перед проблемою визначення методів, які б уможливили ефективне досягнення поставленої цілі. Учені [8; 12; 11] єдині у тому, що жодна наукова робота не може реалізовуватися лише за одною єдиною методологічною схемою, оскільки необхідним є застосування різних прийомів

Принципи та методи аналізу різних сторін мови є надзвичайно різноманітними. А виділення того чи іншого аспекту вивчення лінгвістичного феномену відповідно визначає комплекс методів, що повинні бути застосовані у ході дослідження. Причому, сама мова визначається як складний та історично рухомий організм, що знаходить своє відображення у

межах традиційного мовознавства, структура якого якнайкраще свідчить про те, що, описуючи різні феномени, вчені відштовхуються насамперед від того, що мова є системою [1]. Саме таке розуміння мови і стало найважливішим методологічним принципом лінгвістики ХХ століття. Тому одним з головних завдань будь-якої лінгвістичної розвідки є адекватний опис та інтерпретація відносин між різними компонентами мовної системи. Загалом мовна система характеризується складністю, що проявляється у наявності підсистем, які визначаються на основі стратифікаційного принципу. Саме з допомогою поняття рівня видається можливим правильно відобразити таку суттєву особливість мови, як її членороздільний характер та дискретність її компонентів. Явище ж лінгвістичної компресії пронизує всі шаблі мовної системи, проте **об'єктом** нашої розвідки є саме синтаксичний рівень. Зазначимо, що методика дослідження синтаксичної компресії у сучасному художньому тексті базується на комплексному підході, що ґрунтується на єдності системного та функціонального опису синтаксичних компресивів із позиції семантики і прагматики, що і визначає **актуальність** розвідки.

Одним із досягнень сучасного синтаксису є визначення та розмежування аспектів вивчення синтаксичних одиниць і насамперед речень. Одні аспекти пов'язані з семантикою речень, інші ж – з їхньою структурою. Практично неможливо встановити їхню ієрархію, проте, безсумнівно, головними є структурний та семантичний аспекти, що відображають будову та значення синтаксичних одиниць, а у нашому випадку, компресивних конструкцій. Зауважимо, що найбільш доступними для спостереження є їхні структурні характеристики, в той час як семантичні, тобто смислові, які реалізуються у засобах побудови цих одиниць, є більш глибинними. Структурно-семантичний підхід до вивчення синтаксичної компресії є надзвичайно перспективним, адже при цьому компресивна конструкція розуміється як багатовимірний синтаксичний одиниця і передбачається не тільки диференція аспектів дослідження, але й інтеграція. Крім того, враховуються не лише формальні особливості таких конструкцій, але також і їхнє семантичне різноманіття, що зумовлюється характером семантики подібних речень.

Оскільки ми досліджуємо явище синтаксичної компресії у межах художнього прозового тексту, то важливим є врахування того, що текст являє собою багатогранний організм, адже саме через нього реалізується зв'язок мови з дійсністю і саме його змістова сторона є домінуючою. Рух від змісту до форми є вертикальною моделлю утворення тексту, а при його декодуванні читачем відбувається зворотній процес.

Залежність характеру осмислення явищ навколишнього середовища від форм мови є однією з причин існування різних способів представлення у мовній свідомості однієї й тієї ж об'єктивної ситуації, які П. В. Чесноков називає семантичними формами мислення [14, с. 15]. Різноманітність семантичних форм зумовлює різноманітність синтаксичних конструкцій при відображенні ідентичної комунікативної ситуації [15, с. 12]. Це пояснюється не тільки розбіжностями в об'єктивній дійсності, але й специфікою процесів її відображення. Так, декілька моделей, організованих однойменними складовими, але різними за формою, можуть виражати одне й те ж типове значення. Для ілюстрації цього ствердження наведемо приклад художнього діалогу, репліки якого представлені неповними, тобто компресованими формами речень і порівняємо з доволно відновленим нами його повним варіантом:

- Tu dois y retourner quand?
- Lundi...
- Non?
- Eh si...
- Pourquoi si vite?
- Alors la dernière... tiens-toi bien... c'est que les grues disparaissent... Pendant la nuit, pfiout, elles s'envolent.
- Impossible... [16, с. 24]
- Tu dois y retourner quand?
- Je dois y retrouver lundi...

- Sera cela vraiment lundi, non?
- Eh si...cela sera vraiment lundi
- Pourquoi dois-tu y retrouver si vite?
- Tiens-tois bien, alors la dernière cause c'est que les grues disparaissent pendant le nuit, elles s'envolent.
- Tout cela c'est impossible.

Порівнюючи ці два приклади, ми дійшли висновку, що незважаючи на те, що репліки наведених діалогів представлені структурно різними конструкціями: у першому випадку синтаксично компресованими, а у другому – синтаксично повними, вони відображають ідентичну комунікативну ситуацію, а тому ми вважаємо їх синонімічними у ситуаційному аспекті. Думку про те, що один і той самий зміст можна виразити різними структурами, висловив ще О. М. Пешковський [9]. У свою чергу, М. Б. Самсонов теж уважає, що пропозиція є знаком ситуації, проте, на його думку, навряд чи правомірно стверджувати, що ситуація ця може бути представлена лише одним єдиним знаком [10, с. 318]. Що ж до вибору мовцем однієї з можливих конструкцій, то щоразу у процесі комунікації, бажаючи щось виразити, він повинен обирати між декількома альтернативно можливими способами вираження своєї думки. Вибір, наприклад, на користь компресивної конструкції на противагу повній структурі не може бути ні довільним, ні приблизним. Адже формування висловлювання – це вибір конкретної структури, визначений пізнавальною діяльністю, тобто необхідністю передати у повідомленні ту чи іншу об'єктивну ознаку ситуації [5, с. 101].

Узагальнимо, що вибір форми та структури закладений вже у процесі утворення висловлювання, оскільки саме від висхідного мотиву мовця і залежить вибір із можливих зв'язків, що стоять за словом лише тих, які якнайкраще відповідають йому, а отже, таким чином висловлюванню надається суб'єктивний смисл [6, с. 200]. Застосування компресивної конструкції визначається способом представлення конкретної комунікативної ситуації і тим самим передає її індивідуальне сприйняття мовцем, з позиції якого у художньому тексті зображуються події та надається їхній опис.

Зазначимо також, що вибір неповної синтаксичної структури із системи варіативних насамперед пов'язаний із типовими інтенціями комунікантів. Описуючи семантику стану, І. П. Матханова, зазначає, що мовець може представляти таку семантику у ролі актуального смислу та вважати неважливою кваліфікацію якоїсь події як стану, відношення чи властивості, може виразити неоднозначність чи невизначеність ситуації, замаскувати один стан речей під інший тощо [7, с. 138-139]. А для досягнення цих намірів у розпорядженні комунікантів є низка мовних шаблонів, які допомагають здійснити інтерпретацію на різних рівнях, у тому числі і на синтаксичному. Вибір способу для представлення ситуації – це насамперед прерогатива мовця, який він здійснює залежно від рівня своєї обізнаності, а також від комунікативно-прагматичного наміру всього висловлювання. Тому вважаємо, що для повного висвітлення особливостей функціонування явища синтаксичної компресії у французькій мові, представленій у сучасному художньому тексті, доцільним є її дослідження не лише у структурно-семантичному, але також і у комунікативно-прагматичному аспекті.

Комунікативно-прагматичний метод є міждисциплінарною інтеграцією методик та прийомів, які використовуються для вивчення вживання мови комунікантами у процесі спілкування разом з прагматичними властивостями мовних одиниць, у зв'язку з комунікативною ситуацією, задля досягнення успішності спілкування та регулювання мовленнєвої поведінки людей. Метою цього методу є забезпечення стратегій та тактик дослідження функціональних та онтологічних властивостей мовних одиниць, у нашій науковій розвідці такими є компресивні конструкції, що складають їхню прагматичну цінність у різних актах комунікації.

Комунікація здійснюється у письмовій та усній формі, які взаємодіють між собою та мають спільні й відмінні характеристики. Однією з найважливіших їхніх рис є наявність категорії діалогічності, під якою ми розуміємо вираження у тексті засобами мови взаємодії комунікантів, яка й реалізується як співвіднесеність смислових позицій, як урахування

реакцій адресата (у тому числі й другого Я), а також експлікування у тексті ознак власне діалога [4, с. 45].

Найбільшою комунікативно-семантичною одиницею діалогічного мовлення є діалогічна єдність. Аналіз взаємодії комунікантів відбувається на різних рівнях діалогічної єдності: на синтаксичному, семантичному та комунікативно-прагматичному. Проведене нами дослідження ілюстративного матеріалу показало, що з позиції кількості реплік у діалогах, діалогічні єдності можуть бути двокомпонентними та багатокомпонентними. Проте, лише тоді, коли смисловий зв'язок між питанням та відповіддю доповнений граматично та інтонаційно, поєднання двох та більше реплік утворює діалогічну єдність.

Загалом, діалогічний характер сучасного художнього тексту висвітлює важливі особливості французького мовлення. А саме діалогічністю тексту, який ми досліджуємо, зумовлена компресія синтаксичної структури, що і є об'єктом нашої розвідки. Використання засобів синтаксичної компресії сприяє детальному викладенню великого об'єму інформації у скороченій, стислій формі. Так, наприклад, у художніх діалогах, у яких авторами імітується розмовна французька мова, зустрічається структурна неповнота перших реплік, яка може бути випадковою, або ж навмисною. При випадковій структурній неповноті перших реплік, адресат спирається на висловлювання адресанта, так ніби це була б частина його власного висловлювання. До того ж, реципієнт може перебити свого співрозмовника, щоб відповісти на незакінчене запитання; повідомити щось; висловити свою думку або ж своє припущення щодо того, що далі хоче сказати перший комунікант [3, с. 406]. У таких випадках яскраво проявляють свою емоційно-впливову функцію усічені конструкції, які є одним із засобів синтаксичної компресії. Незакінченість фраз дозволяє передати у художньому тексті переривчастість мовлення, а також емоційну напруженість комунікації. При цьому важливу роль відіграє пунктуація, а саме трикрапка, завдяки якій виражається хвилювання комуніканта.

Що ж до навмисної синтаксичної незакінченості, то у такому випадку мовці не закінчують свої висловлювання, очікуючи, що інший комунікант продовжить їх.

Аналіз ілюстративного матеріалу показав, що сучасний художній текст допускає велику варіативність використання синтаксичних засобів компресії. Такі конструкції, з одного боку, досить місткі, щоб виразити всі основні змістово-мисленнєві зв'язки, а з іншого боку, достатньо доступні для легкого сприйняття [2, с. 241]. Досліджувані нами компресивні структури, прямо чи непрямо беруть участь у досягненні автором мети надати оцінку, коментар, проаналізувати, виразити думку, пояснити хід подій або ж сформувані у читача певну точку зору, а також допомагають досягнути бажаного прагматичного впливу на адресата.

Отже, мовець у певній комунікативній ситуації прямо чи непрямо впливає на співбесідника, керуючись при цьому визначеною комунікативною ціллю. Крім того, комунікативна мета, а також комунікативна ситуація спілкування завжди впливають на адекватний вибір мовних засобів, на тематику та форми комунікації. Для досягнення максимального ефекту мовець дотримується конкретної комунікативної стратегії і надзвичайно важливе смислове навантаження набувають саме обрані ним мовні засоби.

Узагальнимо, що у ході нашої розвідки продемонстрована множинність методів аналізу компресивних конструкцій у художньому тексті, яку можна пояснити багатоаспектністю самого явища компресії. Лінгвістичний аналіз зазначених конструкцій полягав у вивченні структурного, семантичного й прагматичного рівнів. Це свідчить про те, що на кожному етапі розгляду компресивних одиниць був доцільним той чи інший метод або низка методів, які в сукупності склали наш практичний дослідницький інструментарій. Зважаючи на мету, об'єкт і предмет, завдання нашої розвідки наведені методологічні засади видаються нам найоптимальнішими в розкритті структурно-семантичних та комунікативно-прагматичних особливостей функціонування засобів синтаксичної компресії у сучасному художньому тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.» / Ирина Владимировна Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / Маргарита Петровна Брандес. – М.: Высш. шк., 1983. – 271 с.
3. Вейхман Г. А. Грамматика текста: учеб. пособ. по англ. яз / Григорий Абрамович Вейхман. – М.: Высш. шк., 2005. – 640 с.
4. Кожина М. Н. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Маргарита Николаевна Кожина. – М.: Флинта, 2003. – 696 с.
5. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Геннадий Владимирович Колшанский. – М.: Наука, 1975. – 232 с.
6. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики / Александр Романович Лурия. – М.: Изд-во МГУ, 1975. – 253 с.
7. Матханова И. П. Высказывания с семантикой состояния в современном русском языке / Ирина Петровна Матханова. – Новосибирск: Изд. НГПУ, 2000.
8. Николина Н. А. Филологический анализ текста / Наталия Анатольевна Николина. – М.: Академия, 2003. – 255 с.
9. Пешковский А. М. Принципы и приемы стилистического анализа и оценки художественной прозы / Алексей Матвеевич Пешковский. – М. Госиздат, 1930. – С. 133-161.
10. Самсонов Н. Б. Два подхода к понятию пропозиции // Русский литературный язык: номинация, предикация, экспрессия. – М., 2002. – С. 316 – 319.
11. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монографическое учеб. пособ. / Елена Александровна Селиванова. – К. : ЦУЛ, "Фитосоциоцентр", 2002. – 336 с.
12. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер. – Харьков: Гуманитарный центр, 2009. – 356 с.
13. Токарева И.И. Принципы и методы исследования языка: Курс лекций / Под ред. А.П. Клименко. – Мн.: МГЛУ, 2004. – 121 с
14. Чесноков П. В. Грамматика русского языка в свете теории семантических форм мышления / Чесноков П. В. – Таганрог, 1992. – 236 с.
15. Чесноков П. В. Семантические формы мышления и их параметры / П. В. Чесноков // Известия ЮФУ. Филологические науки. – Ростов-на-Дону, 2007. – № 1.
16. Gavalda A. La consolante / Anna Gavalda. – Paris : Le dilettante, 2008. – 338 p.

Natalia Pidhirna

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDY OF THE SYNTACTIC COMPRESSION
IN MODERN LITERARY TEXT

The article defines the methods and techniques of syntactic compression means study in a contemporary literary text. It's determined that only a complexe approach, which manifests itself in the simultaneous study of the structural and communicative characteristics of compressed constructions allows the full lighting of syntactic compression means features in the modern literary text.

This article highlights that the study of syntactic compression in structural and semantic aspect is very promising, and this is due to the fact that in this case the compressive consruction is understood as a multi-dimensional syntactic unit and not only differentiation of research aspects is expected, but integration too. Not only the formal characteristics of these formations, but also their semantic diversity are learned.

Key words: syntactical compression, the methods and techniques, structural and semantic aspect, communicative and pragmatic approach, literary text.

Наталья Подгорная

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ СИНТАКСИЧЕСКОЙ КОМПРЕССИИ В
СОВРЕМЕННОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

В статье определяются методы и приемы изучения средств синтаксической компрессии в современном художественном тексте, установлено, что только комплексный

підхід, який проявляється в одночасному дослідженні структурних і комунікативних характеристик компресивів, дозволяє різноаспектне освітлення особливостей засобів синтаксическої компресії в сучасному художньому тексті, встановлено що вивчення синтаксическої компресії в структурно-семантичному аспекті є дуже перспективним, і пояснюється це тим, що в такому випадку компресивна конструкція розуміється як багатовимірний синтаксический одиниця і передбачається не тільки диференція аспектів дослідження, але й інтеграція.

Ключові слова: синтаксическа компресія, методи і прийоми, структурно-семантичний аспект, комунікативно-прагматический підхід, художній текст.

УДК 81'42: 81'367

Тамара Піндосова
(Херсон)

РЕМІНІСЦЕНЦІЯ ЯК ТИП ТЕКСТУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У статті проаналізовано дослідження поняття «ремінісценція» у філології на основі здобутків літературознавців і мовознавців, уточнено поняття "ремінісценції" у сучасній лінгвістиці. Питання розбіжності поглядів учених залишається злободенним, оскільки немає остаточної думки щодо визначення, типології та моделі функціонування ремінісценції в текстах сучасної літератури. Мовознавчий погляд на форми інтертекстуальності представлений у роботах Ю. Караулова, О. Селіванової, Н. Фатєєвої.

Проведене дослідження дозволило виділити два основних підходи до розуміння аналізованого поняття: одні науковці (В.Є. Халієв, Н.І. Дорофєєва, А.П. Квятковський) розглядають ремінісценцію за ознакою свідомого чи несвідомого включення фрагмента у текст, інші (Т.С. Мелтасова, Ю.А. Воронцова, Є.А. Атаманова) вважають, що це – відтворення саме іншого тексту (фразової чи образної конструкції). Отже, під ремінісценцією будемо розуміти несвідоме включення в текст фрагментів чужого тексту, іноді децю видозміненого, без згадування його назви і автора.

Ключові слова: ремінісценція, алюзія, цитата, відтворення, запозичення, згадка, пародія.

Ідея теорії інтертекстуальності полягає в тому, що текст не існує сам по собі, поза історичним і літературним контекстом, він не створюється з нічого. Кожен новостворений текст виникає на основі попередньо створених текстів. Це усвідомлена або неусвідомлена автором транспозиція одного (або кількох) тексту в інший, при якому семантика текстів-донорів переосмислюється, трансформується і створює своєрідний код семантики тексту-реципієнта. Взаємопроникнення текстів може наочно виражатися у творі або бути імпліцитним. Міжтекстові зв'язки можуть бути виявлені, навіть коли графічно ці зв'язки не виражені (як при цитаті), сам читач має знайти їх, відчути неявний вплив іншого тексту.

Інтертекстуальність проявляється у використанні цитат, алюзій, ремінісценцій, мандрівних сюжетів, системи асоціацій, у синкретизмі функціональних стилів і жанрів, а також плагіат, пародія, використання епіграфів. Мовознавчий погляд на форми інтертекстуальності представлений у роботах Ю. Караулова, О. Селіванової, Н. Фатєєвої. Питання розбіжності поглядів учених залишається злободенним, оскільки немає остаточної думки щодо визначення, типології та моделі функціонування ремінісценції в текстах сучасної літератури. Таким чином, недостатня вивченість проблеми цієї форми інтертекстуальності в сучасній лінгвістиці визначає **актуальність** теми дослідження.

Метою статті є уточнення поняття ремінісценція у сучасній лінгвістиці.